

БАЛКАНСКО НАУЧНО ОБОЗРЕНИЕ

Основано през 2017 г.

16+

№ 1
2018

Излизащо на всеки 3
месеца научно списание
(4 пъти в годината)

Основател - «Научен хронограф» ЕООД

Главен редактор

Линков Александър Йорданов, PhD, доцент

Заместник главен редактор:

Абасова Къзългюл Ясин къзъ, доктор на философските науки, професор
Берберян Ася Суреновна, доктор на психологическите науки, професор
Исламгулова Светлана Костадиновна, доктор на педагогическите науки, доцент
Клинков Георги Тодоров, PhD, главен асистент
Курилова Анастасия Александрова, доктор на икономическите науки, професор
Мамичев Александър Юриевич, доктор на политическите науки, кандидат на юридическите науки, доцент
Майхджик-Микула Джоана, доктор на педагогическите науки, професор
Осадченко Ина Ивановна, доктор на педагогическите науки, професор
Тарантей Виктор Петрович, доктор на педагогическите науки, професор
Шарипов Фаридун Файзулаевич, доктор на педагогическите науки

Редакционна колегия:

Борисов Галин Цоков, доктор, професор
Бурдева Таня Викторовна, доктор, доцент
Бурмикина Ирина Викторовна, доктор на социологическите науки, професор
Василев Веселин Костов, доктор на психологическите науки, професор
Васковска Галина Алексеевна, доктор на педагогическите науки, професор
Дамянов Бисер Илиев, доктор на изкуствознание, професор
Демченко Ирина Иванова, доктор на педагогическите науки, професор
Джабарова Юлия Владимировна, доктор, доцент
Димитрова Теофана Валентинова, доктор, доцент
Зибарев Александър Григориевич, член-кореспондент на Руската академия на науките, доктор на икономическите науки, професор, главен научен сътрудник
Коберник Александър Николаевич, доктор на педагогическите науки, професор
Комар Таисия Василевна, доктор на психологическите науки, професор
Коновалчук Валентина Ивановна, доктор на философските науки, доцент
Коростелев Александър Алексеевич, доктор на педагогическите науки, доцент
Костова Иванка Милкова, доктор, професор
Масюк Наталия Николаевна, доктор на икономическите науки, професор
Мордовцев Андрей Юриевич, доктор на юридическите науки, професор
Мотов Ирена, доктор на науките в отрасъл социална педагогика, професор
Нестеряк Юрий Василевич, доктор на науките за държавното управление, доцент
Розенберг Геннадий Самуилович, член-кореспондент на Руската академия на науките, доктор на биологическите науки, професор
Севастьянов Сергей Виталиевич, доктор на политическите науки, доцент
Станев Велин Стефанов, доктор, професор
Тсириготис Константинос, доктор на науките в отрасъл психология, професор
Фелхнер Анджей, доктор на науките в отрасъл по история на образованието, професор
Фиделюс Анна, доктор на науките в отрасъл специална педагогика, професор
Чепил Мария Мироновна, доктор на педагогическите науки, професор
Швитава Ирениуш, доктор на науките в отрасъл философия, професор
Юнусов Ахат Ахнафович, доктор на юридическите науки, професор
Якунин Вадим Николаевич, доктор на историческите науки, професор
Янев Борян Георгиев, доктор, доцент

Отговорен секретар

Клинкова Ина Атанасова

Зарегистрирано от Министерството на културата (с декларация 7а, ал.3 от Закона за задължително депозиране на печатни и други произведения) № 26-00-693 от 29.10.2018 г.

Компютърен набор:
Никола Николов

Технически редактор:
Йорданка Петкова

Адрес на редколегия, учредител,
редакция и издател -
«Научен хронограф» ЕООД:
България, гр. Перушица 4225,
Област Пловдив, Община
Перушица, ул. "Д. Малинчев", №33
Тел.: +359895612046
E-mail: balka@abv.bg;
balkansciereview@gmail.com
Сайт: balkan-sci-review.com

Подписано за печат 23.10.2018.
Излиза на 26.11.2018.
Формат 60x84 1/8.
Оперативен печат.
Условно отпеч. листове 10,63.
Тираж 50 екз. Поръчка 2-17-12.

Печатница "Fast Print Books"
Ул. "Густав Вайганд" 1, 4000
Център, Пловдив, България
Свободна цена

ИНФОРМАЦИЯ ЗА ЧЛЕНОВЕТЕ НА РЕДАКЦИОННАТА КОЛЕГИЯ

Главен редактор

Линков Александър Йорданов, PhD, доцент
(Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, Пловдив, България)

Заместник главен редактор:

Абасова Къзългюл Ясин къзъ, доктор на философските науки, професор, заместник декан на факултета по социални науки и психология (Бакински държавен университет, Баку, Азербайджан)
Берберян Ася Суреновна, доктор на психологическите науки, професор, завеждащ катедра „Психология“ (Руско-Арменски Славянски университет, Ереван, Армения)
Исламгулова Светлана Костадиновна, доктор на педагогическите науки, доцент, проректор по наука и акредитация (Университет “Туран”, Алма-ата, Казахстан)
Клинков Георги Тодоров, PhD, главен асистент (Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, Пловдив, България)
Курилова Анастасия Александрова, доктор на икономическите науки, професор (Толятински държавен университет, Толяяти, Русия)
Майхджик-Микула Джоана, доктор на педагогическите науки, професор (Университет Ян Кохановски, Келце, Полша)
Мамичев Александър Юриевич, доктор на политическите науки, кандидат на юридическите науки, доцент, завеждащ катедра „Теория и история на Руското и международно право“ (Владивостокски държавен университет по икономика и обслужване, Владивосток, Русия)
Осадченко Ина Ивановна, доктор на педагогическите науки, професор (Умански педагогически университет, Уман, Украйна)
Тарантей Виктор Петрович, доктор на педагогическите науки, професор (Гродненски държавен университет, Гродно, Беларусия)
Шарипов Фаридун Файзулаевич, доктор на педагогическите науки, завеждащ общо университетската катедра по педагогика (Таджикски национален университет, Душанбе, Таджикистан)

Редакционна колегия:

Борисов Галин Цоков, доктор, професор, заместник декан на педагогическия факултет, директор на департамента за квалификация и професионално развитие на педагогическите специалисти, катедра „Педагогика и управлението на образованието“ (Пловдивски университет Паисий Хилендарски, Пловдив, България)
Бурдева Тая Суринова, доктор, доцент, ръководител на катедра „Музика“ (Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, Пловдив, България)
Бурмикина Ирина Викторовна, доктор на социологическите науки, професор, проректор по научната работа (Липецки държавен педагогически университет, Липецк, Русия)
Василев Веселин Костов, доктор на психологическите науки, професор (Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, Пловдив, България)
Васковска Галина Алексеевна, доктор на педагогическите науки, професор, старши научен сътрудник, завеждаща отдел «Дидактика» (Институт по педагогика към Националната Академия за педагогически науки на Украйна, Киев, Украйна)
Дамянов Бисер Илиев, доктор на изкуствознание, професор, ръководител на катедра „Естетическо възпитание“ (Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, Пловдив, България)
Демченко Ирина Иванова, доктор на педагогическите науки, професор (Умански държавен педагогически университет, Уман, Украйна)
Джабарова Юлия Владимировна, доктор, доцент, заместник декан на факултета по икономически и социални науки (Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, Пловдив, България)
Димитрова Теофана Валентинова, доктор, доцент, ръководител на катедра „Маркетинг и международни икономически отношения“ (Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, Пловдив, България)
Зибарев Александър Григориевич, член-кореспондент на Руската академия на науките, доктор на икономическите науки, професор, главен научен сътрудник (Институт по екология на Волжкия басейн Р.А.Н., Толяяти, Русия)
Коберник Александър Миколайович, доктор на педагогическите науки, професор (Умански държавен педагогически университет, Уман, Украйна)
Комар Таисия Василевна, доктор на психологическите науки, професор (Хмелницки национален университет, Хмелницки, Украйна)
Коновалчук Валентина Ивановна, доктор на философските науки, доцент (Черкаски областен институт за след дипломно образование на педагогическите работници, Черкаси, Украйна)
Коростелев Александър Алексеевич, доктор на педагогическите науки, доцент, професор към катедра „Педагогика и методика на преподаването“ (Толятински държавен университет, Толяяти, Русия)
Костова Иванка Милкова, доктор, професор, катедра „Маркетинг и международни икономически отношения“ (Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, Пловдив, България)
Масюк Наталия Николаевна, доктор на икономическите науки, професор от катедра „Управление“ (Владивостокски държавен университет по икономика и обслужване, Владивосток, Русия)
Мордовцев Андрей Юриевич, доктор на юридическите науки, професор от катедра „Теория и история на Руското и международно право“ (Владивостокски държавен университет по икономика и обслужване, Владивосток, Русия)
Мотов Ирена, доктор на науките в отрасъл социална педагогика, професор (Хуманитарно-икономическа Академия, Лодз, Полша)
Нестеряк Юрий Василевич, доктор на науките за държавното управление, доцент (Национален авиационен университет, Киев, Украйна)
Розенберг Геннадий Самуилович, член-кореспондент на Руската академия на науките, доктор на биологическите науки, професор, (Институт по екология на Волжкия басейн Р.А.Н., Толяяти, Русия)
Севастианов Сергей Виталиевич, доктор на политическите науки, доцент, професор от катедрата по „Международни отношения“ (Далеко-източен федерален университет, Владивосток, Русия)
Станев Велин Стефанов, доктор, професор, катедра „Маркетинг и международни икономически отношения“ (Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, Пловдив, България)
Тсириготис Константинос, доктор на науките в отрасъл психология, професор (Университет Ян Кохановски, Келце, Полша)
Фелхнер Анджей, доктор на науките в отрасъл по история на образованието, професор (Университет Ян Кохановски, Келце, Полша)
Фиделюс Анна, доктор на науките в отрасъл специална педагогика, професор (Университет Кардинал Стефан Вишински, Варшава, Полша)
Чепил Мария Мионовна, доктор на педагогическите науки, професор (Драгобич държавен педагогически университет, Драгобич, Украйна)
Шьвитава Ирениуш, доктор на науките в отрасъл философия, професор (Педагогически университет на името на КЕН, Краков, Полша)
Юнусов Ахат Ахнафович, доктор на юридическите науки, професор от катедра „Криминално право и процес“ (Казански иновационен университет, Казан, Русия)
Якунин Вадим Николаевич, доктор на историческите науки, професор, проректор по научната и иновационна дейност (Поволжски държавен университет за обслужване, Толяяти, Русия)
Янев Борян Георгиев, доктор, доцент (Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, Пловдив, България)

CONTENT
philosophical sciences

JACQUES DERRIDA AS THE FOUNDER OF DECONSTRUCTIVISM Agabeyova Ulviya Rizvan.....	5
METHODOLOGICAL AND METHODOLOGICAL IMPLICATIONS OF THE USE OF BIOGRAPHY IN EDUCATION Lytvyniuk Liudmyla Victorivna.....	8
ACTUAL PROBLEMS OF MODERN PHILOSOPHICAL ANTHROPOLOGY Medzhidova Nargiz Hamid.....	12

economic sciences

HISTORICAL REASONS FOR CONSIDERING WORK AS BEING PARTICULARLY FUNCTIONAL RELATIONSHIP Klinkov Georgi Todorov.....	15
SUSTAINABLE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF REGIONS. REGIONAL POLICY Yurina Vladlena Sergeevna.....	18

pedagogical sciences

THE VIEWS OF S. MIROPOLSKY FOR TEACHER EDUCATION Vasilyeva Svetlana Alexandrovna, Agarkova Natalia Alexandrovna.....	21
DEVELOPMENT OF INTEREST OF YOUNGER SCHOOLBOYS BY MEANS OF ICT TECHNOLOGIES Borzenkova Olga Alexandrovna, Vasilenko Anna Sergeevna.....	25
USING OF QUEST-TECHNOLOGY IN THE PROFESSIONAL PREPARATION OF BACHELORS OF PUBLISHING AND PRINTING IN HIGHER EDUCATION Denysenko Svitlana Mikolaivna.....	29
OPPORTUNITIES FOR DEVELOPMENT OF CONCEPTS OF COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN TEACHING THE SUBJECT OF TECHNOLOGY AND ENTREPRENEURSHIP Garnevska Silviya Markova.....	34
INTEGRATED USE OF PAPER INSTITUTIONS OF ICT INFORMATION IN FUTURE TEACHERS OF NATURAL SPECIALTIES TRAINING Hura Antonina Nikolaevna.....	38
FORMING REFLECTIVE SKILLS IN TEACHERS IN TECHNOLOGY TRAINING AND ENTREPRENEURSHIP - 1. - 4. CLASS Ivanov Georgi Petkov, Kalinova Angelina Nicheva.....	41
MODEL OF INTELLECTUAL DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN AND YOUNGER SCHOOLBOYS Lysogorova Lyudmila Vasilyevna, Zubova Svetlana Pavlovna.....	45
THE USE OF INTERACTIVE TEACHING IN THE PROCESS OF FUTURE TEACHERS OF MATHEMATICS Makhometa Tatiana Mykolayivna, Tiahai Irina Mykhaylivna.....	48
FUTURE PHILOLOGISTS' LANGUAGE COMPETENCE: PEDAGOGICAL UNDERSTANDING OF PHENOMENON Malykhin Oleksandr Volodymyrovych, Aristova Nataliia Oleksandrivna.....	53
ACTUAL STATE OF CHILDREN'S HEALTH AND RECREATION IN THE LITHUANIAN REPUBLIC Matviichuk Marianna Ihorivna.....	56
PEDAGOGICAL SELF-IDENTIFICATION OF SPORT DISCIPLINES' TEACHERS AS A SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL PROBLEM Mkrtichian Oksana Albertivna, Marakushin Andriy Yihorovych, Han Chianglian.....	59

ПОГЛЯДИ С. МИРОПОЛЬСЬКОГО НА ПІДГОТОВКУ ВЧИТЕЛІВ

© 2018

Васильєва Світлана Олександрівна, доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
Агаркова Наталія Олександрівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
початкової, дошкільної та професійної освіти

*Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
(61002, Україна, м. Харків, вул. Алчевських, 29, e-mail: haschipsyt@inbox.ru)*

Анотація. Стаття присвячена педагогічній діяльності Сергія Іринєєвича Миropolського – провідного ідеолога та практика церковно-парафіяльної школи, який працював протягом усього життя над історичним й педагогічним обґрунтуванням цього типу навчальних закладів, а також здійснював методичну підготовку та навчання вчителів. Ретроспективно викладаються його погляди та наводяться факти біографії. Вагомий внесок Сергія Іринєєвича Миropolського, його учнів та послідовників у теоретичний фундамент системи педагогічної освіти стає ще більш значущим в умовах демократизації та гуманізації сучасного суспільства. На основі аналізу історико-педагогічної літератури розкрито погляди С. Миropolського на шляхи підготовки вчителів. Щодо ролі учителя у вихованні писали багато педагогів та громадських діячів. Всі вони без винятку розуміли, який величезний вплив має вчитель на дитину, особливо у молодшому шкільному віці, тому робили висновок про те, що підготовкою вчителів повинні займатися спеціально підготовлені фахівці. У статті показано, що накопичені у вітчизняній педагогічній спадщині ідеї і досвід С. Миropolського становить практичну цінність для якісного оновлення навчально-виховного процесу вищих закладів педагогічної освіти в сучасних умовах.

Ключові слова: погляди, освіта, спадщина, ідеї, досвід, С. Миropolський, шляхи, форми, методи, підготовка, вчителі, заклади, народні школи, методи самоосвіти учителів.

THE VIEWS OF S. MIROPOLSKY FOR TEACHER EDUCATION

© 2018

Vasilyeva Svetlana Alexandrovna, doctor of pedagogical Sciences, associate professor, professor
of the department of general pedagogy and pedagogy of higher education
Agarkova Natalia Alexandrovna, candidate of pedagogical Sciences, associate Professor
of primary, preschool and vocational education

*H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
(61002, Ukraine, Kharkiv, Alchevsk St., 29, e-mail: haschipsyt@inbox.ru)*

Abstract. The article is devoted to the pedagogical activity of Sergey I. Miropolsky, the leading ideologist and practitioner of the parish school, who worked throughout his life on the historical and pedagogical justification of this type of educational institutions, as well as carried out methodological training and training of teachers. Retrospectively his views are stated and the facts of the biography are given. A significant contribution of Sergey Miropolsky Irineevich, his disciples and followers in the theoretical Foundation of the system of pedagogical education becomes even more important in terms of democratization and humanization of modern society. Based on the analysis of historical and pedagogical literature, S. Miropolsky's views on the way of teacher training are revealed. On the role of teachers in education wrote many teachers and public figures, all of them without exception understood what a huge impact the teacher has on the child, especially in primary school age, so concluded that the training of teachers should be engaged in specially trained professionals. The article shows that the ideas and experience accumulated in the national pedagogical heritage. Miropolsky is of practical value for the qualitative renewal of the educational process of higher educational institutions in modern conditions.

Keywords: views, education, heritage, ideas, experience, S. Miropolsky, ways, forms, methods, training, teachers, institutions, folk schools, methods of self-education of teachers.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Звернення до педагогічної спадщини С. Миropolського зумовлене актуальністю проблеми реформування освіти на сучасному етапі. Ситуація, що склалася, вимагає використовувати позитивний педагогічний досвід, накопичений в історії вітчизняної освіти.

Законом України «Про освіту», Національною доктриною розвитку освіти у XXI столітті наголошується на необхідності всебічної розвиненості особистості учня. Реалізація цього завдання передусім покладена на педагогів, що виконують провідну роль у становленні особистості. З огляду на це, особливо важливим на сучасному етапі стає вдосконалення форм та методів підготовки вчителів, що вимагає наукового обґрунтування нових підходів до розуміння форм та методів освіти майбутніх педагогів з опорою на найкращі здобутки вітчизняної педагогічної спадщини, ідеї видатних діячів минулого, яскравим прикладом якого є педагогічна спадщина С. Миropolського.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких розглядалися аспекти цієї проблеми і на яких обґрунтовується автор; виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Звернення до педагогічних ідей другої половини XIX століття обумовлено тим, що педагогічна дійсність цього періоду, незважаючи на досить велику кількість історико-педагогічних досліджень, залишається однією з маловивчених тем в історії освіти, особливо,

педагогічна спадщина С. Миropolського. На сьогодні досліджено життя та діяльність педагога (М. Головкова) [1], внесок С. Миropolського у розвиток теорії і практики виховання особистості (Л. Журенко) [2, с. 3], виховуючого навчання (С. Золотухіна) [2, с. 4], організації навчального процесу в народній школі (О. Тишик) [2, с. 4]. Але, незважаючи на достатню вивченість інноваційної діяльності, вважаємо необхідним більше уваги приділити питанню форм та методів підготовки вчителів С. Миropolським.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті – на основі аналізу історико-педагогічної літератури розкрити погляди С. Миropolського на підготовку вчителів.

Вклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сергій Іринєєвич Миropolський народився у 1842 році в сім'ї священика. З раннього віку перебував під впливом батька, освіченого чоловіка, який весь свій вільний час приділяв читанню літератури та вихованню дітей. Будучи обдарованою дитиною С. Миropolський все швидко схоплював і з легкістю вчився. Під час навчання в духовній семінарії юнак читав й знав більше, ніж його однолітки, прагнучи все зрозуміти та осмислити.

Аналіз історико-педагогічних джерел дозволяє стверджувати, що у другій половині XIX ст. питання про підготовку вчителів народних шкіл перестало бути суто теоретичним. Практична необхідність у підготовлених

вчителів змусила уряд та земство одногослобно прагнути до відкриття учительських семінарій, чоловічих та жіночих шкіл [2]. С. Миропольського досить часто запрошували на збори Харківської земської управи, де обговорювались проблеми народної освіти. Так як у Харкові не було жодної масової початкової школи, «де б освіта велась педагогічно», а також задля сприяння організації народних шкіл, С. Миропольський написав декілька статей у виданні «Харьковские губернские ведомости» під заголовком «Чем наши народные школы плохи и как помочь этому горю» [1, с. 399–400]. Дивлячись на вплив учителя на долю дитини та її розвиток, визначення його характеру й нахилив, С. Миропольський звертав увагу громадськості на те, що вчителі народних шкіл не дуже добре підготовлені та «малорозвинені». Вивчення питання підготовки вчителів з історичної, теоретичної та практичної (на ґрунті власного досвіду) точки зору дозволило С. Миропольському обґрунтувати існування двох шляхів підготовки народних вчителів: підготовку у спеціальних навчальних закладах (учительських семінаріях та інститутах) та підготовку шляхом самоосвіти.

Свою педагогічну діяльність С. Миропольський розпочав 1867 р. в Харківській духовній семінарії, куди його розподілили після закінчення Московської духовної академії. С. Миропольський високо цінував учительські семінарії, вважав їх єдиним інститутом, де можлива солідна та систематична підготовка вчителів. Цей погляд на значення учительських семінарій він рішуче та наполегливо відстоював у своїх роботах, у виступах. Крім того, С. Миропольський доводив необхідність серйозного поліпшення загальної освіти вчителів, яке повинно слугувати основою спеціальної освіти. У 1868 році відбулося перетворення Харківської семінарії. Це була одна з перших семінарій де було засновано педагогічний курс, що давав знання з теорії та історії виховання, а також навичок педагогічної справи. Призначення С. Миропольського викладачем педагогіки свідчило про його високу ерудицію, тому що цей курс включав психологію та огляд філософських систем. До майбутніх наставників С. Миропольський пред'являв досить високі вимоги: необхідність постійної і наполегливої праці; знання своєї справи і любові до неї; прагнення пізнати себе, предмет і мету своєї справи [3, с. 26]. В основі системи Сергія Іринеєвича Миропольського лежать погляди на людину як вище творіння. С. Миропольський вважав церкву, сім'ю і школу нероздільними, так як вони вирішують загальну задачу (виховання нових членів Церкви та держави). С. Миропольський вважав, що релігійно-моральне напрям має стати головним виховним елементом школи. Причому мова йде не тільки про виховання, але і навчання.

З метою полегшення придбання та міцного завоювання слухачами достатнього запасу знань, необхідних для практичної роботи, С. Миропольський «створив» свої методи викладання, свої керівництва та доповнював існуєчі. Наприклад, у книзі «Задачи, план и основы устройства нашей народной школы» С. Миропольського, що присвячена викладу основних принципів народної школи та їх практичному застосуванню, висвітлено погляди Сергія Іринеєвича на людину й поставлена їм мета виховання, що визначили основне положення цієї роботи: «навчання не мета, а засіб морального впливу на дитину» [4]. Ідею виховуючого навчання С. Миропольський знаходить й у великого педагога Я. Коменського, вчення якого згодом називає орієнтиром своїх педагогічних пошуків [5]. Дидактичні положення, запропоновані для народної школи та школи взагалі, С. Миропольський багато в чому запозичує з «Великої Дидактики».

Визначальну роль у вирішенні завдань народної школи, на переконання С. Миропольського, виконує вчитель. Адже, праця вчителя – це праця над створенням кращої майбутності, яка охоплює виховання нових поколінь. Не випадково з 80 порад-рекомендацій Сергія

Іринеєвича адресовано починаючому вчителю. Перша й сама важлива сформульована у вигляді аксіоми: «Хто не відчуває в собі любові та прихильності до праці вчителя, не усвідомлює в собі покликання до неї, той залиш цю справу. Не муч себе, не муч дітей, не псуй школу, шукай собі іншу роботу. Вчитель без покликання – сам страдалець, а учні – його жертви...» [6, с. 4]. У своїх працях С. Миропольський прагнув показати суспільству складність та значення учительської праці, ті вимоги, які представляє до життя. С. Миропольський ставив перед учителем головну мету, суттєву задачу навчання – це особистість учня, його всебічний розвиток та освіта [7]. Головна мета педагога – «просвіта дітей світлом вчення та в релігійно-моральному вихованні їх» [8]. С. Миропольський зауважував, що вчитель повинен бути вихідцем з народу. «Учитель, взявши доручену йому дитину, повинен дбайливо вчити його корисним наук; за непослух карати, але не тиранські, а повчаючи; не понад міру, але по силам, не з буйством, а лагідно й тихо, не тільки мирські, а й вище мирського. Та щоб він, по своїй недбалості, заздрості або лукавству, не залишався винним ні за одного учня перед Богом Вседержителем, а також перед родичами учня та перед ним самим, якщо б забрав у нього час або зайняв його чимось іншим» [9].

Великий педагогічний досвід дозволив С. Миропольському виділити наступні методи самоосвіти учителя: самостереження, бесіди, читання книжок, підготовка до уроків. Педагог розглядав самостереження вчителя як одного з найсильніших методів самоосвіти. Він вважав, що вчитель, створюючи своїм особистим впливом моральну особистість дитини, сам повинен постійно працювати над собою, самовдосконалюватися. Педагог стверджував, що життя вчителя – це відкрита книга, звідки діти вивчають життя, її правила з наочного досвіду. Вчительські бесіди, з точки зору С. Миропольського, були не менш важливим методом самоосвіти. Їх регулярне проведення сприяло зближенню вчителів, обміну власним досвідом, обговорення викладання навчальних предметів, як у теоретичному, так і у практичному сенсі, зміцненню духу вчителів. Він не раз стверджував, що нестача спілкування в учительській діяльності веде до застою і шкідливої самовпевненості. Не менш важливим засобом самоосвіти С. Миропольський вважав вивчення того, що зроблене раніше іншими. При цьому він мав на увазі обов'язкове визначення того, що читати та як читати (метод читання книжок) [10, с. 35]. Матеріалом для читання, на його погляд, повинні бути: капітальні праці з педагогіки (Я. Коменського, І. Песталоцці, А. Дистервега); книги, які дозволяли розкрити таємницю раціонального методичного навчання; книги з допоміжних предметів. Наступний не менш важливий загальнодоступний метод, що підтримує прагнення до самоосвіти, – постійна та сумлінна підготовка до уроків. Для знайомства слухачів педагогічних курсів з методикою і для привнесення єдності до занять школи та вчительської діяльності С. Миропольський розробив ряд загальнодоступних лекцій. У лекціях він докладно розглядав кращі методи навчання предметам елементарної школи, викладав сутність виховуючого навчання, його засоби, завдання, об'єм [11, с. 52]. Викладаючи педагогіку С. Миропольський вимагав від слухачів вивчення не підручника, а самого предмета, тому що підручники і керівництва того періоду були вкрай не задовільні.

С. Миропольський рекомендував своїм наставникам та вчителям оформляти записи у вигляді звітів, які служили б «керівною ниткою їх власної самодіяльності». Таким чином, звіти служили прекрасним матеріалом для оцінки педагогічних здібностей наставників.

Головна мета навчання, про яку вчитель повинен пам'ятати, що «не в області знань та умінь, а у вихованні серця та добро спрямованої волі. Від серця виходить душевне життя, а воля – до добра, керована свістю, служить підставою морального характеру людини» [12]. Звідси зрозуміла думка С. Миропольського те, що

ефективність навчання не в обсязі знань та вмінь, а в духовно-моральному наповненні цього змісту, що й забезпечить належний розвиток особистості. Зазначимо, що Валківська повітова земська управа в «Звіті про роботу народних училищ по вихованню підростаючого покоління» від 11 липня та 5 серпня 1880 року повідомляла Харківській губернській земській управі про те, що вчителя не лише навчають, а й намагаються дати «справжнє» виховання, засноване на релігійно-моральних поняттях [13]. При цьому Сергій Іринєєвич постійно підкреслював, що єдино вірний засіб для морального виховання дають тільки релігія та церква. Справжньою основою, на його глибоке переконання, є страх Божий. А настанови, нагадування, переконання, застереження, привчання без страху Божого – це ніщо. Тільки в єдності з любов'ю до дітей виховується необхідність дотримання дисципліни в будь-якій ситуації. Звідси і його позиція щодо порядку в школі.

Сергій Іринєєвич у плані виховання звертає увагу на роботу з «важкими дітьми». Порушення порядку та пустощі подібними дітьми змушують вчителя ламати волю таких учнів, тобто робити «з благородного скакуна скромного осла» [4, с. 173]. Найчастіше, вважає він, так відбувається, коли вчитель через власні лінощі не враховує у своїй педагогічній практиці індивідуальні особливості дітей. С. Миропольський пропонує вчителям енергійно подібних дітей направити на будь-яку діяльність, де вони могли б застосувати свої сили та здібності.

Виходячи з того, що навчання зможе повністю реалізувати свій виховний потенціал лише у тому випадку, якщо методи будуть розвиваючими, С. Миропольський вперше зробив спробу сформулювати вимоги до методів навчання. Отже, за С. Миропольським [14, с. 418] метод повинен: 1) прискорювати хід навчання й тим самим впливати розвиваючим чином на особистість учня; 2) бути простим, природним та відповідати ходу розвитку дитячої особистості; 3) полегшувати працю як вчителю, так і учню; 4) враховувати послідовність вправ; 5) бути індивідуальним, щоб учитель міг використовувати його, пристосовуючись до особливих рис учнів, ступеня їх розвитку і сприйняття; 6) давати вчителю можливість самостійно робити заняття різноманітними, вносити до них нові елементи; 7) відповідати особливостям матеріалу, який вивчається; 8) враховувати педагогічну системність, всі її елементи повинні чітко та органічно базуватися навколо дитини.

За загальним планом заняття припускали: слухання лекцій з загальнообов'язкових та спеціальних предметів, самостійні досліді в передачі, розробці та вирішенні різноманітних педагогічних та дидактичних питань. Практичні заняття передбачали відвідування уроків гімназійних викладачів та складання конспектів з оцінкою та докладним їх аналізом; практичне керівництво учнями нижчих класів та виховний нагляд за ними з складанням ґрунтовних щоденників; занотовувати власні досліді у викладанні.

Письмові роботи вихованок стосувалися: теорії виховання та навчання, історії педагогіки, громадянського та домашнього виховання, практичних питань школоведення. При написанні письмових робіт переслідувалася мета – введення майбутніх педагогів у сутність та зміст науки [15, с. 8]. Для того, щоб загальні педагогічні прийоми отримали практичний життєвий характер та «удобоприменимость» до особистості учнів, С. Миропольський розробив програму звіту про хід навчання, успіхи виховання, ускладнення, невдачі та інші подробиці процесу. Такий звіт повинен був щорічно подавати С. Миропольському кожен вчитель на кожного учня свого класу. Це сприяло «дійсній індивідуалізації навчання».

Серед мало досліджених питань XIX століття був метод опитування. Заслугою С. Миропольського є те, що у роботі «Народна школа по ідеям Я. Коменського» (1871 р.), він ввів поняття «запитування», «сукупне за-

питування». Під «сукупним опитуванням» він розумів таке «опитування», при якому вчитель повинен задавати питання всьому класу, ніколи не займатися виключно з одним учнем. Ще одну, на нашу думку, цінну пораду щодо помилкових відповідей давав С. Миропольський. Він вважав, що виправити помилку відповідального необхідно запропонувати учням, та якщо той, хто виправляє, сам помилився, то поправити його запропонувати наступному. Якщо помилки таким чином будуть виправлятися самими учнями, то вчителю рідко доведеться додавати що-небудь від себе. Тобто, такий підхід до «опитування» передбачає спільну діяльність як вчителя, так і учня, та спирається на самодіяльність учня під чітким керівництвом вчителя.

Своєрідними були погляди С. Миропольського на систему відміток у початковій школі, яку він вважав одним з найбільш «загальнопоширених зол» у навчальних закладах, і яка, на його думку, позбавляла учня душевного спокою [16, с. 92]. Однак, незважаючи на це, в роботі «Школа і суспільство. Приватна Харківська жіноча недільна школа» [3] С. Миропольський обґрунтував необхідність введення іспитів у школи, сам він у своїй педагогічній діяльності у початковій школі системою відміток не керувався, а іспити ввів, лише будучи керівником педагогічного курсу.

Виходячи з того, що «методу не можна навчитися, цього потрібно самому виробити» С. Миропольський у книзі «Навчання грамоті» запропонував починаючому вчителю взяти собі за зразок (на перший раз) будь-якого з чудових представників того чи іншого методу навчання, ґрунтовно ознайомитися з прийомами обраного педагога, а потім, згідно власного досвіду і на особистий розсуд, вільно виробити свій спосіб навчання, свої прийоми. При цьому Сергій Іринєєвич переконливо довів, що ніяка книга не може замінити власної практики, живого, застосованого на ділі мистецтва навчання. Адже, книга дає тільки рекомендації та вказівки, а техніка повинна вивчатися та вироблятися на прикладах, шляхом наслідування та самостійних вправ.

Крім того, ще одна порада С. Миропольського викликає особливий інтерес – це рада вчителю вчитися у своїх учнів. Вважаючи, що навчання має бути побудовано таким чином, щоб діти вільно викладали перед учителем свої думки, «свої фізичні та розумові сили». С. Миропольський наполегливо рекомендував вчителю спостерігати за учнями, знайомитись зі смаками дітей, здібностями, уважно вслухатися в їхні запитання, в їх бесіди, підмічати причини невдач, «вчитися у дітей говорити з ними». Таким чином, можна знайти дорожочні методичні вказівки, як застосувати методи у початковому навчанні, з чого починати, яким шляхом йти, чого триматися, що упустити.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок цього напрямку. С. Миропольський у своїх роботах повністю поділяв погляди чеського педагога Я. Каменського на школу (її доступність для хлопчиків і для дівчаток). Сергій Іринєєвич справедливо вважав, що успіх навчання в початковій школі залежить від вчителя та від методу навчання. Головне призначення методу навчання, на думку С. Миропольського, діяти розвиваючим чином на дитину. Він одним з перших на Україні сформулював чіткі вимоги до правильного педагогічного методу, а також до книги для читання, вважаючи її одним з головних засобів навчання та виховання.

У виховному процесі С. Миропольський виділяв вчителя – як інструмент виховного впливу та його живу силу, а також учня – як предмет виховання. Своєю практичною та теоретичною діяльністю С. Миропольський доказав визначальну роль вчителя у навчально-виховному процесі. Враховуючи досвід попередників та сучасників, К. Ушинського, М. Пирогова, М. Корфа, М. Водовозова, С. Миропольський конкретизував шляхи педагогічної підготовки вчителів народних шкіл в учительських семінаріях та підготовку шляхом самоос-

віти. Обґрунтував доцільність та значення для самоосвіти вчителя як необхідної умови його професійної діяльності, програму звіту про педагогічної діяльності для майбутніх наставників, рекомендації вчителям «що і як читати». С. Миропольський розробив та сформулював умови самоосвіти вчителя, виділив його ефективні методи. Сформулював завдання, які пов'язані безпосередньо з реалізацією навчально-виховного процесу, ставленням вчителя до своєї діяльності та умов їх виконання, а також пред'явив чіткі вимоги до вчителя, які стосуються його професійної підготовки та індивідуальних якостей.

Перспективним, вважаємо, дослідження поглядів відомого педагога С. Миропольського щодо взаємозв'язку загально-людського й національного у розвитку особистості.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Головова М. М. Самообразование учителя народной школы как необходимое условие формирования его профессионализма // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2015. Випуск 40 (93). С. 398–405.
2. Тишик О. А. Проблеми дидактики у педагогічній спадщині С. І. Миропольського: автореф. дис. на здобуття канд. пед. наук: 13.00.01. Харків, 1998. 17 с.
3. Миропольський С. І. Школа і суспільство // Приватна Харківська жіноча недільна школа. Санкт-Петербург: Тип. І. Н. Скороходова, 1882. 107 с.
4. Миропольський С. І. Задачи, планы и основы устройства нашей родной школы. СПб. 1884. С. 173.
5. Миропольський С. Учебник дидактики. Ч. 2. Практическая. Санкт-Петербург: Тип. Глазунова, 1901. 124 с.
6. Миропольський С. І. Практические советы неопытному учителю с приложением катехизиса молодого педагога. Санкт-Петербург: Тип. Глазунова, 1909. 76 с.
7. Миропольський С. І. Історія народної школи // Сім'я і школа. 1874. № 1. С. 304.
8. Миропольський С. І. Учитель народной школы, его призвание, значение, цели и условия его деятельности в воспитании и обучении детей. Санкт-Петербург. 1890. С. 1.
9. Миропольський С. І. Очерк истории церковно-приходской школы от первого ее возникновения на Руси до настоящего времени. Санкт-Петербург. 1910. С. 98.
10. Миропольський С. І. К вопросу о книге для чтения в нашей народной школе. Санкт-Петербург, 1871. С. 22-94.
11. Золотухіна С. С. І. Миропольський – український педагог і методист. Шлях освіти. 1999. № 3 (13). С. 51–54.
12. Миропольський С. І. Учебник дидактики. Санкт-Петербург, 1895. С. 24.
13. Державний архів Харківської області Ф. 304, оп. 1, спр. 110, арк. 81.
14. Пироженко Л. В. Миропольський Сергій Іринейович // Українська педагогіка в персоналіях: у 2 кн. Київ, 2005. Кн. 1. С. 414–420.
15. Миропольський С. Ян Амос Коменский и его значение в педагогической школе. Санкт-Петербург: [б. и.], 1871. 66 с.
16. Відбиток із «Журнала Министерства Народного Просвещения» Ч. CLV. Отд. 3 // Миропольський С. І. Ян Амос Коменський та його значення в педагогіці. Журнал Міністерства Народної Освіти. 1871. № 155. С. 1–22.
17. Миропольський С. І. Про гуманний підхід у навчанні і вихованні // Педагогіка та психологія: зб. наук. пр. Харків. 1998. Випуск № 8. С. 91–94.